

Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi
International Journal of Teaching Turkish as a Foreign Language

Geliş/Received: 29.09.2020 Kabul/Accepted: 24.05.2021

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Belirtme Durum Ekinin Öğretimi Üzerine Bir Tasnif Önerisi

Ramazan Kandemir ENSER^a

^a Öğr. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi Türk Dili Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sakarya, TÜRKİYE, renser@sakarya.edu.tr

 : 0000-0003-4090-2132

Öz. Durum ekleri, isimlerle eylemler arasındaki anlam ilişkilerini belirleyen eklerdir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde bugüne kadar yapılmış çalışmalarda ad durum eklerinde, özellikle de belirtme durumunda, pek çok sorunla karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında, genellikle öğrencilerin yaptıkları hataların, bazılarında ise öğreticilerin yaşadığı sorunların incelendiği görülmektedir. Bu sorunların büyük bölümünün de belirtme durumuyla ilgili olduğu belirtilmiştir. Diğer durum eklerinin aksine belirtme durumunun temel özelliği olan nesneyi belirli kılma fonksiyonu üzerinden konunun anlatılmasının, yabancı öğrenciler açısından yeterince açıklayıcı olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle belirtme durumunun farklı bir bakış açısıyla ele alınma ihtiyacının olduğu görülmüş ve bu doğrultuda bu çalışma yapılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden metin incelemesi kullanılmıştır. Burada belirtme durum ekinin kullanıldığı eylemlerin belirli bir anlam kategorisinin yapılıp yapılamayacağı düşüncesinden hareketle yabancılara Türkçe öğretimi alanında en çok kullanılan İstanbul, Gazi ve Yeni Hitit eğitim setlerinin A1 ve A2 kitaplarında yer alan eylemler incelenmiştir. Söz konusu kitaplarda belirtme durumu ile kullanılan 309 eylem tespit edilmiş ve bu eylemlerle adlar arasındaki anlam ilişkisinin temelde 4, genelde 5 anlam kategorisine ayrılarak öğretiminin yapılabileceği tespit edilmiştir. Bu çalışmada belirtme durum ekinin kullanıldığı eylemlerin bu anlam kategorilerinin öğretimi ile bu alanda yaşanan zorlukların en aza indirileceği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ad Durum Ekleri, Belirtme Durumu, Eylem Kategorisi, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi.

A Classification Suggestion about Teaching Accusative Case in Teaching Turkish as a Foreign Language

Ramazan Kandemir ENSER^a

^a Lect. Dr., Sakarya University Turkish Language Research and Application Center, Sakarya, TURKEY, rensen@sakarya.edu.tr

ID : 0000-0003-4090-2132

Abstract. Case suffixes determine the meaning relationship between nouns and verbs. It is understood that the studies conducted in Turkish as a foreign language till today there are too much problems are faced especially in accusative case. When we look at the studies related to this field, we realize that the studies analyze generally the mistakes made by students and some of the studies analyzed the problems faced by the teachers. It was indicated that most of the problems are related to accusative case. Other case suffixes can be explained by defining their functions. But when the accusative case is explained with its determinative function which is the object of specifying, it is not understood enough by foreign students. For this reason, it was seen that there is a need to address the accusative case from a different point of view and according to this, the study has been done. In this study, one of the qualitative research methods used was text analyzing. Considering whether a specific category of meaning can be performed for the actions that use the accusative case, the verbs were analyzed in the A1 and A2 levels in İstanbul, Gazi and Hitit books that are mostly used in teaching Turkish for foreigner. In these books, it was determined that there were 309 verbs used with accusative case, and it was determined that the meaning relationship between the verbs and nouns can be basically divided into 4 and generally into 5 meanings categories. In this study, it is suggested that the difficulties that has been experienced in this field will be minimized by teaching these meaning categories of the verbs used with accusative case

Keywords: Case Suffixes, Accusative Case, Verb Category, Teaching Turkish as a Foreign Language.

1. GİRİŞ

Diğer dillerde olduğu gibi Türkçede de adların eylemlerle kullanılmasında kimi durumlar belirleyicidir. Cümle düzeni içinde bu durumların önemli bir rolü vardır. Aksan'a göre (Aksan, 2007, s.90) durum kavramının, cümle içerisinde adların yüklendiği görevi belirleme, cümlede adın söz dizimi açısından rolünü ve öteki öğelerle ilişkisini gösterme ve aynı zamanda anlam açısından ona belli bir özellik yükleme gibi işlevleri vardır. Bu durum, pek çok dilde olduğu gibi adların biçim açısından değişimi ve çekim içinde kullanılmasını gerektirir. Dilimizde de bu durumlar, yönelme, bulunma, ayrılma, belirtme,¹ ilgi, eşitlik, vasıta gibi isimlerle karşılaşılır.

Bu durumları karşılayan eklerin Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ve öğrenciler tarafından kullanılmasında pek çok sorunla karşılaşılmaktadır. Ad durum eklerinin temel seviye olan A1 ve A2'den itibaren verilmek zorunda olunması, konunun öğretimini ayrıca zorlaştırmaktadır. Öğrencilerin

¹ Türkçedeki terminoloji sorunu, ortak bir dil oluşturmanın önündeki engellerden biridir. Dil bilgisi söz konusu olduğunda da ekollere göre farklı adlandırmalar yapılmaktadır. Pek çok adlandırmada olduğu gibi, belirtme durum ekinde de aynı karmaşa ile karşılaşılır. Belirtme durumu farklı kaynaklarda değişik isimlerle karşılaşılır. Bu durum, bazen "yükleme durumu" (Korkmaz, 2009, s.24), bazen "kimi hali" (Banguoğlu, 1995, s.326), bazen de "yapma hali" (Ergin, 1995, s.284) olarak adlandırılır. Özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yaygın olarak "belirtme durumu" ifadesi tercih edildiği için, bu çalışmada da bu kullanım esas alınacaktır.

bu eklerin adlar ve eylemler arasında kurduğu anlam ilişkisini kavramada karşılaştıkları sorunlara dair, şu ana kadar pek çok akademik çalışma yapılmıştır.

Özkan, öğrencilerin temel, orta ve ileri seviyelerde sınav kâğıtlarını değerlendirdiği çalışmada, durum eklerinin yanlış kullanılma oranları ve bu eklerin yanlış kullanılma sebeplerini tespit etmeye çalışmıştır. Söz konusu çalışmada öğrencilerin %48,3 oranında en çok belirtme durum ekinde yanlış yaptıkları saptanmıştır. (Özkan, 1992, s.137)

Akdoğan da öğrencilerin kompozisyon kâğıtlarında ve uygulanan testlerde durum ekleriyle ilgili yaptıkları yanlışları konu alan çalışmada belirtme durum ekinin sayı-oran açısından diğer ad durum eklerine göre daha hatalı kullanıldığını tespit etmiştir. (Akdoğan, 1993)

Durum ekleri üzerine yapılmış çalışmalardan biri de Hengirmen'e aittir. Hengirmen, Türkçe öğrenmekte olan 220 Alman öğrenci üzerine yaptığı çalışmada, biçimbilim bağlamında durum ekleri içerisinde %15,09 ile en çok hatanın belirtme durum eki ile ilgili olduğunu belirlemiştir. (Hengirmen, 1994)

Mert ise, hal kategorisi üzerine yaptığı çalışmada, bu konudaki sorunlara değinir ve özellikle durum kavramının belirli eklerle anlatılıyor olmasının yetersiz olduğunu ileri sürer. Her ekin farklı kategorilere sahip olduğunu belirterek konunun kategorilerle kavratılması gerektiği önerisinde bulunur. (Mert, 2003, s.25-31)

Ad durum ekleri bağlamında, özellikle konunun teorik yanı açısından, Yabancılar Türkçe öğretiminde yapılmış en kapsayıcı çalışmalardan biri Güven'e aittir. Güven, Ankara Üniversitesi TÖMER İzmir Şubesinde öğrenim görmüş ve görmekte olan temel, orta ve ileri düzeylerdeki öğrencilerin, her seviyede 50, toplamda 150 yazılı sınav kâğıdını incelediği çalışmada, bu ekle ilgili yanlışları belirlemeye çalışmış ve yapılan yanlışları sınıflandırarak bu yanlışların sebeplerini sorgulamaya çalışmıştır. Bu çalışmada da öğrencilerin en çok %42 oranında belirtme durum ekinde yanlış yaptıkları tespit edilmiştir. (Güven, 2007)

Karababa da, yabancılar Türkçe öğreten deneyimli öğretim elamanlarının görüşlerinden hareketle yaptığı çalışmada, bu alandaki sorunları belirlemeye çalışmıştır. Yine bu çalışmada da öğrencilerin biçimbilgi bağlamında, durum ekleri içerisinde en çok belirtme ve yönelme durum eklerinde zorlandıkları sonucuna varılmıştır (Karababa, 2009, s.273).

Melanlıoğlu'nun, yabancılar Türkçe öğreten beş öğretici ile yürüttüğü çalışmada da benzer şekilde durum ekleri ile ilgili genel sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada da durum eklerinin öğretiminde önemli zorluklar yaşandığı vurgulanmıştır.

Yılmaz Atagül ve Yahşi Cevher'in, 86 Afrika kökenli öğrenci üzerine yaptıkları çalışmada, durum eklerinin kullanımında yapılan yanlışlıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. (Atagül ve Cevher, 2015)

Görüldüğü üzere durum ekleriyle ilgili yapılmış akademik çalışmaların çoğunda gerek öğreticilerin görüşlerinde gerekse öğrencilerin yazılı materyallerinin incelenmesinde bu konuda ciddi sorunlarla karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu sorun, ad durum eklerinin tamamında görülmekle birlikte özellikle belirtme durumu söz konusu olduğunda, daha da karmaşıklaşmaktadır. Zira bulunma, yönelme ve ayrılma durumlarının anlatımında temel işlevlerin öğretiminde daha az sorun yaşanmaktadır. Bunun temel sebebi, Türkiye Türkçesi ile ilgili gramer kitaplarında yönelme, bulunma ve ayrılma eklerinin kullanıldığı durumlar ve işlevlerinin daha açık bir şekilde geçiyor olmasıdır.

Yönelme, bulunma ve ayrılma durumunun hem ana dil öğretiminde hem yabancılar Türkçe öğretiminde, durum ya da işlev kavramı üzerinden aynı şekilde öğretiliyor olması, bu eklerin öğretiminde özellikle öğreticiler açısından -dolayısıyla öğrenciler açısından da- daha kolay hale gelmesini sağlamaktadır. Ayrıca bu durumların temel işlevlerinin uzamsal oluşu, konuyu daha somut hale getirmekte ve konunun anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Belirtme durumu ise diğer durumlardan farklılaşmaktadır. Özellikle ana dil öğretiminde belirtme durumu ile ilgili bilinmesi gereken ana husus, bu eklerin temel işlevi olan özgül bir varlıktan bahsetme, yani nesneyi belirli hale getirme özelliğidir. Fakat yabancı öğrenciler için sorun daha karmaşıktır; zira onlar hangi eylemle hangi durum ekini kullanacaklarını mantıksal olarak öğrenmek durumundadır. Yönelme, bulunma ve ayrılma durumlarının temel işlevlerinin mantıksal açıklaması var iken, benzer bir açıklama belirtme durum eki için söz konusu değildir. Öğrenci, “gelmek” eylemi için eğer uzamsal bir yaklaşma söz konusu ise “-e gelmek”, eğer öznenin uzamsal olarak bir yerden uzaklaşmasını anlatmak istiyorsa “-den gelmek” kullanması gerektiğini işlev üzerinden kavrayabilmektedir. Aynı şekilde “bakmak” eylemi için, bir varlığa/nesneye/yere yönelme anlamı taşıdığı için yönelme eki kullanması gerektiğini işlev üzerinden anlayabilmektedir; fakat “görmek” eylemi için niçin belirtme ekinin kullanılması gerektiği sorusuna açık bir yanıt verilememektedir. Burada özellikle belirtme ekinin belirli bir nesneyi işaret ediyor oluşu açıklaması, ana dili İngilizce, Fransızca, Arapça olan öğrenciler için konunun anlaşılmasını karmaşıklaştırmaktadır. Örneğin, “Öğrenciler tahtayı görüyor.” cümlesi İngilizcede “Students see the board.”, Fransızcada “Les élèves voient le tableau.” şeklindedir. Burada belirtme durumunun İngilizcede “the”, Fransızcada “le” takısıyla karşılanması konuyu anlaşılır gibi göstermektedir. Fakat bu defa aynı mantık üzerinden cümle, “bakmak” eylemiyle kullanıldığında İngilizcede “Students are looking at the board.”, Fransızcada “Les élèves regardent le tableau.” şeklinde yazılır. Her iki dilde de “tahta” kelimesi yine “the” ve “le” takısıyla kullanılmak durumundadır. Aynı durum Arapça için de geçerlidir. Hâlbuki bu cümle Türkçede “Öğrenciler tahtaya bakıyor.” şeklinde söylenir ve burada “tahta” nesnesinin belirli bir varlığı karşılıyor oluşu için bir ek kullanılmaz. Öğrenciler bu ve benzeri cümleleri Türkçede ifade ederken de belirtme ekini kullanıp kullanmama çelişmesine düşmektedir. Çünkü her iki cümlede de tahta belirli bir varlık olarak geçmektedir. Dolayısıyla belirtme durum ekinin ne zaman zorunlu olduğu ne zaman olmadığı sorunundan önce,

belirtme durumunun hangi eylemlerle kullanıldığının tespit edilmesi, daha sonra temel işlevinin öğretilmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla ana dil öğretiminde yapıldığı şekliyle belirtme durumunun yabancı öğrencilere anlatılması mümkün görünmemektedir. Zira, Türkçe gramer kitaplarında geçtiği gibi, “geçişli eylemler nesne alırlar”² şeklinde bir açıklama yapıldığında, başka bir soru karışımıza çıkmaktadır: “Bir eylemin geçişli olduğu nasıl anlaşılır?” Temel soru budur ve ne yazık ki şimdiye kadar yabancılara Türkçe öğretimi alanında bu konuda kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Çözüm için sunulan öneriler ise konuyu gramatikal açıdan çözümlenmekten çok uzaktır ve benzer şekildedir. Örneğin Aarssen ve Backus, belirtme durumu belirleyicisinin ekleneceği bağlamların öğrenilmesi gerektiğini önermekle kalır; fakat eylemle ad arasındaki bağlam hakkında açıklayıcı bir bilgi sunmaz. (Aarssen ve Backus, 2000, s.100)

Aynı şekilde Açık da isim ile fiil arasında doğrudan ilgi kuran durum eklerinin hangi fiille kullanıldığı sorunun çözülmediğini dile getirir ve öğrencilere hangi eylemin hangi ekle kullanıldığını gösteren listelerin verilmesinin ve bunlarının ezberletilmesinin geçici bir çözüm olduğunu söyler. Bu sorun çözülmediği için de yabancılara Türkçe öğretiminin yapıldığı pek çok kurumda da bu yola başvurulmaktadır. (Açık, 2008)

Öğretim setlerine bakıldığında ise belirtme durumu konusunda adlar ve eylemler arasındaki anlam ilişkisinden neredeyse hiç bahsedilmediği görülür. Gazi Üniversitesi Yabancılara Türkçe Dil Bilgisi (A1-A2-B1) kitabında, İstanbul Dil Merkezinin İstanbul seti A1 ders kitabında ve Ankara Üniversitesi Yeni Hitit A1 kitaplarında, ekin kullanımının zorunlu olduğu bazı durumlardan bahsedilir ya da örnek cümlelerle bu durumlar sezdirilmeye çalışılır; fakat ekin adlarla eylemler arasındaki anlam ilişkisine dair herhangi bir bilgi yer almaz.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde durum kavramının öğretilmesi hususunda yapılmış çalışmalara bakıldığında büyük bir boşluk olduğu görülmektedir ve mevcut yöntem ve yaklaşımlarla da sorunun çözülmediği yukarıda bahsedilen çalışmalarda da görülmüştür.

Bu bağlamda belirtme durumunun anlaşılması, ancak eylemin merkeze alındığı bir yaklaşımla mümkün görünmektedir. Bu çerçevede Tesnière’in kaynaklık ettiği istem (valency) kavramı ve Fillmore’un durum dil bilgisi (case grammar) kuramının fiil merkezli yaklaşımları konunun anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

² Banguoğlu (1995, s. 327) , belirtme durumunu “kimi hali” olarak adlandırır ve “adın söz içindeki geçişli fiilden doğrudan doğruya etkilenmesi durumudur.” şeklinde açıklar. Ergin (1995, s, 284), bunu “yapma(akkuzatif) hâli” olarak adlandırır ve “ismin geçişli fiilin tesiri altında olduğunu gösteren hâldir.” diye açıklar. Korkmaz (2009, s. 24) ise, belirtmeyi “yükleme durumu” olarak adlandırır ve “Cümlede, geçişli fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumdur.” şeklinde izah eder. Bu açıklamalar belirtme durumunun işlevlerini bütünüyle açıklamanın çok uzağındadır ve özellikle bu şekilde yapılmış olan açıklamalar üzerinden bu eki yabancılara anlatmak pek mümkün görünmemektedir.

Tesnière'in bağlantılı dil bilgisinin temel kavramlarından olan valency(istem), fiilleri bunlarla bağlantılı olan katılanların sayısına göre nitelme ve sınıflandırma ölçütü olarak tanımlanır. (Vardar, 2002, s.46)

İstem Dil Bilgisi ile doğrudan ilişkili olan Fillmore'un durum dil dilgisi ise, fiil çevresinde gelişen durum ya da rol merkezli bir yaklaşımdır. (Doğan, 2007, s.36) Fillmore'un, anlamsal rol yaklaşımında isimlerin fiile taşıdığı eden(agent), etkilenen(patient), faydalanan (beneficiary) gibi ilişki yapısından hareketle bu çalışmada da belirli fiillerle ilgili rol kategorisi oluşturulacaktır.

Bu nedenle bu çalışmada öncelikle belirtme durum ekinin kullanıldığı eylemlerle adlar arasındaki anlam ilişkisi üzerinde durularak belirtme durumunun işlevleri tespit edilmeye çalışılacak ve daha sonra da bu ekin kullanımının zorunlu olduğu durumlardan bahsedilecektir.

1.1 Amaç

Yabancılara Türkçe öğretimi ile ilgili pek çok eğitim seti veya materyal olmasına rağmen ad durum eklerinin öğretiminde, özellikle de belirtme durumu ile ilgili, kimi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlardan en önemlisi, belirtme durum ekinin hangi eylemlerle kullanıldığının tespit edilmemiş olmasıdır. Ad durum ekleri bağlamında çok sayıda akademik çalışma yapılmasına rağmen, bunlar arasında da bu sorunu çözümlenecek bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu çalışmada, belirtme durum ekinin kullanıldığı eylemlerin ve bu eylemlerle adlar arasındaki anlam ilişkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

1.2 Kapsam

Bu çalışmada, belirtme eklerinin kullanıldığı eylemlerin bir kategorisinin yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'de yabancılara Türkçe öğretiminde en çok kullanılan İstanbul, Gazi ve Yeni Hitit öğretim setlerinin A1 ve A2 ders kitaplarında geçen belirtme ekiyle kullanılan eylemler, anlam ilişkisi açısından tasnif edilmiştir. Yapılan tasnif, diğer seviyelerdeki eylemler için de geçerli olmakla birlikte çalışma, temel seviye olan A1 ve A2'deki eylemlerle sınırlandırılmıştır. Özellikle bu eklerin temel seviyede öğretiliyor olması, bu sınırlılığın sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Söz konusu kitaplarda geçen belirtme durumu alan toplam 309 eylem tespit edilmiş ve tasnif bu eylemler üzerinden yapılmıştır.³

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189) Bu doğrultuda, yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında geçen

³ Burada incelenen eylemlerin tespitinde Göçen'in (2016) "Yabancılar İçin Hazırlanan Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı İle Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Yazılı Anlatımlarındaki Söz Varlığı" adlı çalışmasından yararlanılmıştır.

belirtme durumu ile kullanılan eylemlerde mantıksal bir kategori bulmak amaçlanmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında İstanbul, Gazi ve Yeni Hitit A1 ve A2 ders kitapları taranmış ve bu kitaplarda geçen belirtme durumu ile kullanılan 309 eylem tespit edilmiştir. Daha sonra bu eylemlerle adlar arasındaki anlam ilişkisi incelenmiş ve belirtme durumu ile kullanılan bu eylemlerin, 5 anlam kategorisi ile açıklanabildiği görülmüştür.

2.1 Belirtme Durum Ekinini Alan Eylemlerin Özellikleri

Belirtme durum eki, diğer ad durum eklerinde olduğu gibi kimi belirli eylemlerle kullanılmaktadır. Yönelme, bulunma ve ayrılma durum ekleri, isim ile eylem arasında bir anlam ilgisi kurarlar. Söz konusu isimler cümlede kullanıldığında, bu eklerin de kullanılması zorunludur. Fakat belirtme durum eki, bu anlamda diğer durum eklerinden ayrılmaktadır. Zira bu ekin geldiği isimler, cümlede eylemlerle kullanıldığında bile mutlak anlamda bu eki almak zorunda değildir. Türkçe gramer kitaplarında ismin “yalın hal”i olarak kullanılan durum, sadece belirtme durum eki ile ilgilidir. Diğer durum eklerinde böyle bir kullanım ikiliği söz konusu değildir. Örneğin “Ben gidiyorum.” cümlesinde “gitmek” eylemi yer belirtilmeden kullanılabilir; fakat “gitmek” eyleminin amaçlandığı yer, cümlede kullanıldığında, “Ben ev gidiyorum.” cümlesindeki yanlıştaki da görüldüğü üzere, bu ekin kullanılması zorunlu hale gelmektedir; aksi durumda cümlede gramatik bir soruna ve anlam bozukluğuna neden olmaktadır. Bu durumu gidermek için “gitmek” eyleminin amaçlandığı yere, yönelme durum ekinin getirilmesi gerekmektedir. Aynı mantık, bulunma ve ayrılma durum eklerinde de geçerlidir. Örneğin, “Çocuklar oynuyor.” cümlesinde “oynamak” eyleminin gerçekleştiği yer cümlede kullanıldığında bu ekin kullanılma zorunluluğu vardır. Aksi halde “Çocuklar bahçe oynuyor.” gibi dil bilimsel ve anlamsal açıdan bozuk bir cümle ortaya çıkar. Dolayısıyla “oynamak” eyleminin gerçekleştiği yer (örneğin bahçe) kullanıldığında, söz konusu isme bulunma durum ekinin getirilmesi bir zorunluluktur. Aynı şekilde, “Öğrenciler çıktı.” cümlesinde “çıkma” eyleminin gerçekleştiği yer cümlede kullanıldığında, bu isme ayrılma durum ekinin getirilmesi gerekmektedir. Örneğin “çıkma” eyleminin olduğu yer “okul” ise “Öğrenciler okul çıktı.” şeklinde kullanılması yukarıdaki örneklerde olduğu gibi bir yanlıştaki neden olduğundan, cümlenin “Öğrenciler okuldan çıktı.” şeklinde kullanılması gerekmektedir.

Görüldüğü üzere bir ad, cümlede eylemle birlikte kullanıldığında, farklı anlam ilişkilerine bağlı olarak eylemin gerektirdiği yönelme, bulunma veya ayrılma eklerinin kullanılması zorunlu hale gelmektedir. Oysaki aynı zorunluluk belirtme durum ekinde söz konusu değildir. Belirtme durum eki alan eylemlere baktığımızda nesnenin “belirli olma” ve “belirli olmama” durumuna göre kullanımının değiştiği görülmektedir.⁴ “Adam araba yıkıyor.” cümlesinde “yıkama” eylemi belirtme durum eki alan

⁴ Bu konudaki en iyi çalışmalardan biri, Özgür Aydın (1997) tarafından yapılmıştır. Daha çok dilbilim açısından meseleye yaklaşan Aydın, nesnenin belirli olma durumunu üç farklı terimle karşılar: [+gönderimsel] (gönderimli), referential; [-gönderimsel] (gönderimsiz), non-referential; [+belirtili] (belirtili), definite; [-belirtili] (belirtsiz), indefinite; [+özümlü] (özgümlü), specific; [-özümlü] (özgümlü-dışı), non-specific. Geleneksel yaklaşımların belirtme durumunu çok genel ve dolayısıyla yetersiz olarak açıkladığını düşünen Aydın, belirtme durumunun sadece belirli bir varlığı ya da belirli olmayan bir varlığı karşılama ile sınırlı olmadığını, kendisinden önceki çalışmalardan da örnekler vererek açıklar. Belirtme durumu ile ilgili yapılan bu çalışma, son

eylemlerden biri olmasına rağmen nesneye belirtme durum eki getirilmemiştir. Nesnenin belirli olmamasından kaynaklanan bu duruma ileride değinilecektir. Fakat burada önemli olan husus, belirtme durum eki alması gereken bir eylemle birlikte nesne kullanılmasına rağmen bu ekin kullanılmayabileceği hususudur. Halbuki yönelme, bulunma ve ayrılma eklerini alan adlar eylemle birlikte kullanıldığında bu eklerin de kullanılması zorunluluğu söz konusu idi. Görüldüğü üzere belirtme durum eki, sadece kullanıldığı eylemlerle değil, aynı zamanda bu ekin kullanımının zorunlu olup olmaması açısından da diğer durum eklerinden ayrılmaktadır. Bu sebeple, öncelikle belirtme durum eki ile eylemler ve bunların adlarla kurduğu anlam ilişkisinin bir kategorisini yapmak gerekmektedir.

Belirtme durum ekinin kullanıldığı eylemlere bakıldığında, bu ekin anlam kategorisinin 5 farklı işleviyle kullanıldığı görülür. Bu eylemler şu şekilde sıralanabilir:

2.1.1 Değişiklik Bildiren Eylemler

Bu tür eylemler, nesnenin yapısında, biçiminde, görünümünde, konumunda, statüsünde, durumunda ya da zamanında yapılan bir değişikliği ifade ederler. Nesnenin yapısındaki bir değişimi anlatan bu eylemler özellikle somut durumları anlatırlar. Bu değişiklikler “boyamak”, “temizlemek”, “yıkamak”, “ütülemek”, “düzenlemek, dağıtmak” gibi eylemlerde görüldüğü üzere dış görünüşle ilgili değişikliklerdir. Bütün bu eylemlerde nesnenin önceki ve sonraki görünüşünde yaşanan değişim/farklılık anlatılmaktadır.

Kimi eylemlerde ise nesnenin formundaki bir değişiklikten bahsedilebilir: “Kırmak, kesmek, doğramak, yırtmak, yakmak, budamak, örmek” gibi eylemler buna örnek olarak gösterilebilir.

Kimi eylemler ise nesnenin konumunda yapılan bir değişikliği ifade ederler. Burada nesnenin görünüşünde ya da yapısında bir değişim söz konusu olmamasına rağmen nesnenin bir yerden başka bir konuma aktarılması söz konusudur. Örneğin, “taşımak, getirmek, götürmek, yollamak, koymak, içmek, çekmek, itmek, dökmek, sermek” eylemlerinde nesnenin önceki ve sonraki konumunun farklılığı gösterilmektedir. Bu konum “götürmek, yollamak” gibi eylemlerde olduğu gibi bazen daha uzun mesafe gerektiren bir konum değişikliği olabildiği gibi, “içmek, yutmak, dökmek” eylemlerinde görüldüğü üzere daha dar bir alanda da gerçekleşebilmektedir. “Çağırarak, davet etmek” eylemlerinde olduğu gibi özne, nesnenin konumunu kendisi değiştirmemekle birlikte bunun olmasını talep etmektedir. Buradaki önemli husus, nesnenin bir uzamdan başka bir uzama geçişidir. Bu tarz eylemlerin bazılarında özne, nesnenin konumunu değiştirirken, “içmek, yutmak, dökmek” eylemlerinde görüldüğü gibi, kendi konumu sabit iken, “kovalamak, takip etmek/izlemek, taşımak” gibi eylemlerde de görüldüğü üzere nesne ile birlikte öznenin de konumu değişmektedir. Sonuçta önemli olan nokta, bu tarz eylemlerin hepsinde nesnenin konumunda bir değişikliğin yaşanması ya da bunun talep

---

derece yararlıdır; fakat bu yaklaşım ile konunun A1 ve A2 seviyelerinde yabancı öğrencilere anlatılma olasılığı pek mümkün görünmemektedir.

edilmesidir. “Buyurmak, emretmek, şikayet etmek, eleştirmek, tavsiye etmek/önermek, rica etmek” gibi eylemlerde ise öznenin, nesneden bir değişiklik yapmasını talep ettiği görülür. Bu talebin şiddeti eylemin anlamına göre değişmektedir. “İkna etmek, kandırmak, aldatmak, inandırmak” gibi eylemlerde de bir değişim/değişiklikten bahsedilebilir. Bu tarz eylemlerde ise özne, kimi argüman ve yöntemlerle, nesnenin önceden sahip olduğu düşüncelerinde değişiklik yapmasını amaçlar. İstenen bu değişimin derecesi, eylemin anlam evrenine bağlıdır. Bu, “tavsiye etmek” eyleminde olduğu gibi nesnenin isteğine bırakılabildiği gibi, “şikayet etmek, eleştirmek” eylemlerindeki gibi daha zorlayıcı da olabilmektedir.

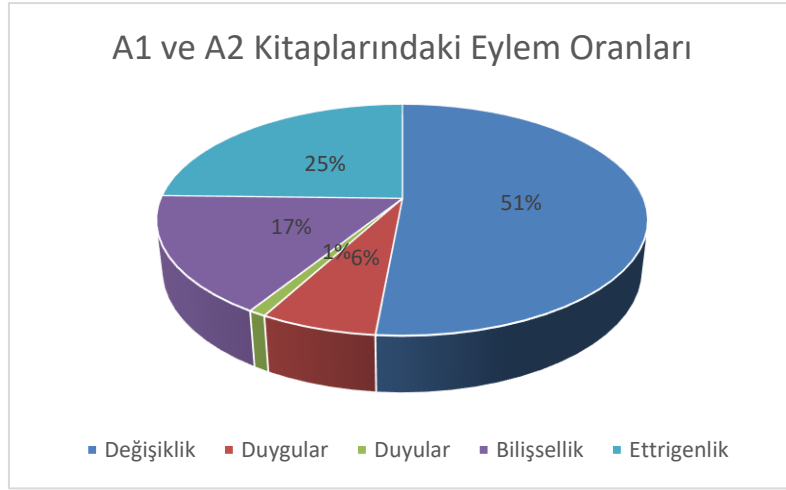
“Tutuklamak, hapsetmek, yakalamak, tutmak, bağlamak, bırakmak, engellemek, önlemek, yenmek” gibi eylemler ise genellikle nesnenin yasal, toplumsal, sportif statüsündeki ya da etki alanındaki bir değişikliği anlatmaktadır. Bu tarz eylemler, nesnenin isteği dışında bir güç ya da otorite tarafından kendisine uygulanan bir kısıtlamayı ya da bu kısıtlamanın sonlandırıldığını ifade eder. Bu tarz eylemlerde bahsedilen değişiklik, son maddede belirtilecek olan bir kişiye bir işi yaptırma anlamındaki ettirgenlikten, özellikle kullanılan ekler bağlamında farklıdır.

Kimi durumlarda ise belirtme durumunun kullanıldığı eylemler yapılacak işin zamanı ile ilgili bir değişikliği anlatırlar. “Ertelemek, tecil etmek, tehir etmek, öncelemek” eylemlerinde olduğu gibi, nesne konumunda olan yapılacak işin, düşünülen/belirlenen zaman diliminde yapılmadığı, bunun başka bir zamanda yapıldığı/yapılacağı anlatılmaktadır.

“Kopyalamak, çoğaltmak, artırmak/arttırmak, azaltmak, kısmak” eylemleri ise nesnenin sayısında, miktarında ya da derecesinde yapılan bir değişikliği anlatır.

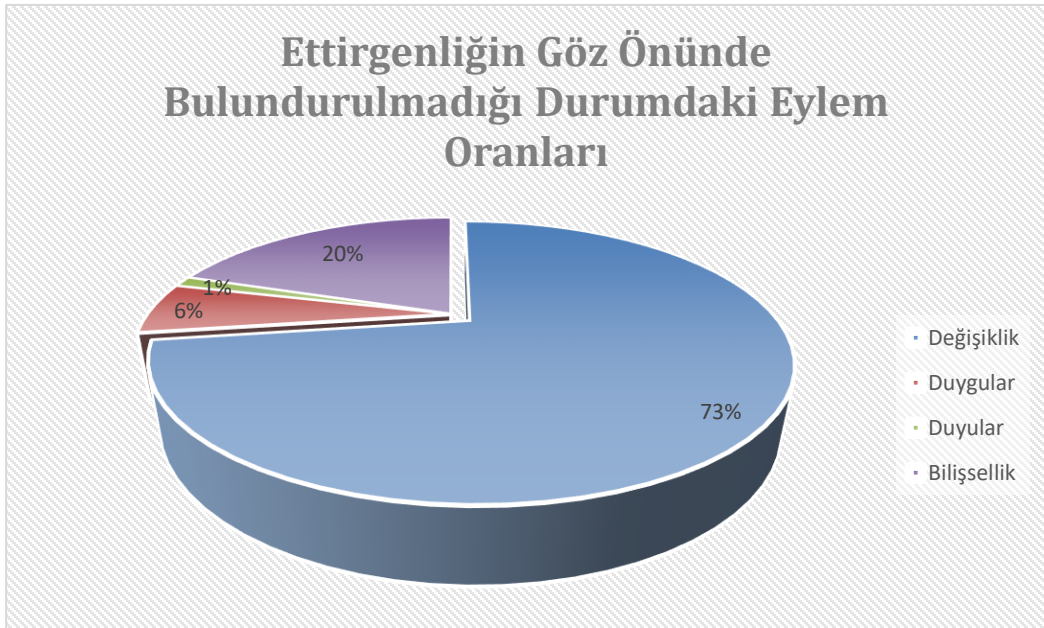
“Rahatsız etmek, üzme, yormak, rahatlatmak, sevindirmek, mutlu etmek” gibi eylemlerde ise öznenin, nesnenin psikolojik durumu üzerinde yaptığı bir değişiklik anlatılmaktadır.

Görüldüğü üzere yukarıda verilen eylemlerin ortak özelliği, nesne ile ilgili bir değişimi/değişikliği ifade ediyor oluşlarıdır. Bu değişiklikte özne etkin durumdadır. Özne ya doğrudan müdahil olarak ya da değişimi talep etmesi, ona neden olması açısından dolaylı şekilde bu değişiklikte pay sahibi olmaktadır.

Şekil 1. A1 ve A2 Kitaplarındaki Eylem Oranları

İncelenen eylemler içerisinde etken eylem olarak değişiklik bildiren eylemler %51 ile en yüksek orana sahiptir. Ettirgen eylemler de dağıtıldığında, Şekil 2'de görüleceği üzere bu oran %73'e çıkmaktadır.

Şekil 2. Ettirgenliğin Göz Önünde Bulundurulmadığı Durumdaki Eylem Oranları

2.1.2 Duyularla İlgili Eylemler

İlk okuldan itibaren öğretildiği şekliyle beş duyumuzdan bahsedilebilir. Bu duyular “görme, işitme/duyma, koklama, tatma ve dokunma” duyularıdır. Türkçede ilk dört duyumuzun işlevlerini anlatan eylemler belirtme durum eki ile kullanılır. Sadece “dokunmak” eylemi yönelme durum eki alır. Buradaki mantık oldukça açıktır. Zira görmek eylemi göz, koklamak eylemi burun, işitmek/duymak eylemi kulak, tatmak eylemi dil ile yapılırken, yani ilk dört duyumuzla ilgili bir organ söz konusu iken “dokunma duyusu” ile ilgili spesifik bir organ söz konusu değildir. Dokunmak eylemi ile ilgili belirli bir organın olmayışı dil mantığında, öznenin nesneye/varlığa yönelişi/yaklaşması şeklinde algılanmıştır. Görüldüğü üzere beş duyumuz ile ilgili işlevleri anlatan eylemler arasında sadece dokunmak eylemi belirtme durum eki almamaktadır. Fakat onun da bir istisna olmadığını, yönelme kuralı açısından bir açıklaması olduğunu söylemek gerekir. Söz konusu kitaplarda beş duyumuzla ilgili sadece “görmek, tatmak ve duymak” eylemlerinin kullanıldığı görülür. Dokunmak ve işitmek eylemleri ise A1 ve A2 düzeylerindeki hiçbir kitapta geçmemektedir. Kitaplarda geçen duyularla ilgili bu eylemlerin oranı, toplan eylemler içinde %1’dir.

2.1.3 Duyularla İlgili Eylemler

Türkçede belirtme durumunun kullanıldığı durumlardan biri de nesnenin özne tarafından arzulandığı ya da amaçlandığı eylemlerdir. Bu eylemler soyut bir kategori oluştururlar. “Sevmek, beğenmek, istemek, arzulamak, özlemek, kıskanmak, ummak/ümit etmek” gibi eylemler bu tarz eylemlerdir. Bu eylemlere bakıldığında, bunların “olumlu duygular”ı ifade ettiği görülür. Bu tarz eylemlerde nesne, arzu unsuru olarak özne üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Fakat değişiklik bildiren eylemlerde öznenin nesne üzerindeki etkisi çok belirgin iken, olumlu duygu bildiren eylemlerde nesnenin özne üzerinde duygusal anlamda bir etkiye sahip olduğu görülür. Bu etkiye rağmen özne, iradi olarak tamamen pasif durumda değildir. “Seçmek, tercih etmek, beklemek” gibi eylemlerde görüldüğü üzere eylemi gerçekleştirme özgürlüğü açısından etkinlik, yine de öznedir.⁵ Duygu bildiren eylemlerin toplam eylemler içindeki oranı %6’dır.

Nesnenin/varlığın olumsuz bir duyguya neden olduğu durumlarda ise eylemler ayrılma durum ekiyle kullanılır. “Korkmak, ürkemek, nefret etmek, sıkılmak, bunalmak, çekinmek” eylemlerinde olduğu gibi nesnenin, varlığın ya da durumun özne üzerinde olumsuz bir duyguya neden olduğu görülmektedir ve bu, ayrılma/uzaklaşma durum eki ile ifade edilmeye çalışılır. Bunun bir istisna kullanımı “hoşlanmak”

⁵ Âşık olmak, eylemi olumlu bir duyguyu ifade etmesine rağmen yönelme durum ekiyle kullanılır. Bunun mantıksal açıklaması, özne ve nesne arasındaki ilişkide etkin olanın nesne olmasıdır. Burada her ne kadar özne, nesneyi arzuluyor gibi görünse de duygusal anlamda etkin değil, edilgin pozisyonundadır. Ayrıca dil bilimsel olarak da açıklaması vardır. “Olmak” yardımcı eylemiyle kurulan hiçbir birleşik eylem, belirtme durum ekiyle kullanılmaz. Dolayısıyla “âşık olmak” eylemi de belirtme durum ekiyle kullanılmamaktadır.

eyleminde karşımıza çıkar. Hoşlanmak eylemi olumlu bir etkiye sahip olmasına rağmen, belirtme ile değil, ayrılma durum eki ile kullanılır.⁶

2.1.4 Bilişsel⁷ (Kognitif) Eylemler

Nesnedeki değişimleri anlatan eylemlerle birlikte bu kategorideki eylemler, belirtme durum ekinin kullanıldığı en geniş kapsama sahiptir. İncelenen etken eylemler içerisinde bilişsellikle ilgili eylemlerin oranının %16 olduğu görülmektedir. Bilişsel ettirgen eylemler de dahil edildiğinde bu oran, %20'ye çıkmaktadır.

Bu tür eylemler, zeka ve akılla ilgili olarak zihinde gerçekleşen mantıksal süreçleri anlatırlar. Bu eylemlerin bir kısmı doğrudan bilişsel iken bir kısmı da bilişsellik öncesi ya da sonrası durumlarla ilgilidir: “Öğrenmek, anlamak, tanımak, bilmek, sormak, cevaplamak, söylemek, öğretmek, anlatmak, açıklamak, okumak, yazmak, seyretmek...”. “Öğrenmek, okumak, düşünmek, anlamak, bilmek, tanımak” gibi eylemler, doğrudan zihinsel bir hareketi gösteren bilişsellik sürecini ifade ederken; “sormak, cevaplamak, söylemek, anlatmak, öğretmek, açıklamak” gibi eylemler ise bilişsellik öncesi ya da sonrası durumları ifade etmektedir.

“Hayal etmek, varsaymak/farz etmek, tasarlamak” gibi eylemler ise bir mantıksal süreçten ziyade doğrudan imgeleme ile ilgili bir bilişselliği anlatırlar ve bunlar da belirtme durum eki ile kullanılırlar.

Türkçede çok durumlu eylemler vardır. Örneğin gezmek eylemi bunlardan biridir. Bu çalışmada yapılan tasnif, bu çok durumluluğun da ayırt edilmesine yardımcı olmaktadır. Örneğin “gezmek” kimi durumlarda bulunma, kimi durumlarda ise belirtme eki ile kullanılır. “Gezmek” eylemi belirli bir alanın içindeki hareketi anlattığında, “Ben çarşıda gezdim.” cümlesinde olduğu gibi bulunma durum eki ile kullanılır. Fakat aynı eylem, bir yerle ilgili bilgi edinmek amacıyla yapıldığında, yani bilişsel bir anlam ifade ettiğinde, “Ben müzeyi gezdim.” cümlesinde görüldüğü üzere, belirtme durum eki ile kullanılır.

2.1.5 Ettirgen Eylemler

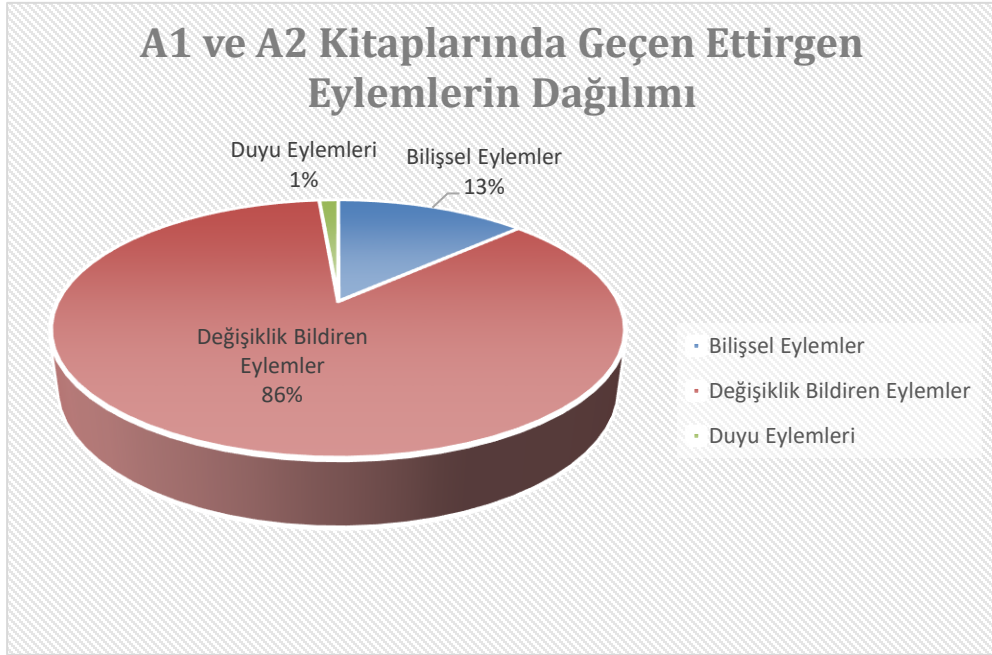
Türkçede bir işi başkasına yaptırma, bir eylemin olmasına neden olma ya da eylemin yapılmasını sağlama anlamlarını taşıyan ve “-t, Ir, -DIr” eklerini alan eylemler, ettirgen eylemler olarak adlandırılır ve bu eylemler belirtme durum eki ile kullanılırlar.

Ettirgen eylemler kategorisi, öncelikle öğreticiler açısından konunun daha iyi anlaşılması açısından oluşturulmuştur. Ayrıca A1 ve A2 düzeylerindeki araştırma konusu olan yabancılara Türkçe öğretim

⁶ Eğer olumsuz duygulanmanın kaynağı cümlede yer alıyorsa, bu tür eylemler, ayrılma durum eki ile değil, yönelme durumu ile kullanılır. “Üzülme, acımak, ağlamak” gibi eylemlere bakıldığında bu eylemi ortaya çıkaran nesne, varlık ya da durumun özne üzerinde etkin bir sebep olmadığı, sadece öznenin kendisinden kaynaklanan bir duygulanımın başlatıcısı olduğu görülür. Birer cümle ile bu durumu örneklendirmek yerinde olacaktır. “Ben annemden dolayı ağlıyorum.” cümlesinde “anne” varlığı “ağlamak” eyleminin nedeni olduğu halde, “Ben anneme ağlıyorum.” cümlesinde “anne”, “ağlamak” eyleminin nedeni değil, kaynağıdır.

⁷ Bilişsel kavramı, burada Jerome Bruner’in Bilişsel Öğrenme Kuramı (Theory of Cognitive Learning) bağlamında kullanılmamıştır. Burada bilişsellik, zihin ya da imgeleme dolayımında gerçekleşen eylemleri ifade etmek için kullanılmıştır.

kitaplarına bakıldığında bu seviyedeki eylemlerin %25'nin ettirgen eylemler olduğu görülmüştür.⁸ Bu yüzden bu eylemler ayrı bir kategori olarak tasnif edilmiştir. Ettirgenlik konusu temel düzey olan A1 ve A2 için epey ileri bir konu olduğundan öğrencilerin de anlayabilmesi açısından kendi içinde bir alt sınıflandırmaya da gidilmiştir. Örneğin “artırmak, bindirmek, boşaltmak, çektirmek, düşürmek” eylemleri ettirgen kategorisinde yer almasına rağmen bu eylemlere bakıldığında bunların da nesnedeki bir değişimi anlattığı görülür. Bu nedenle alt sınıflandırmada bu eylemler, “Değişiklik Bildiren Eylemler” olarak da ayrıca belirtilmiştir. Yine “anlatmak, hatırlatmak, düşündürmek, tanıtmak” gibi ettirgen eylemler, bir alt kategoride “Bilişsel Eylemler” olarak verilmiştir. Şekil 3'te görüldüğü üzere, incelenen kitaplarda kullanılan ettirgen eylemlerin % 1'inin “duyu eylemleri”, % 13'ünün “bilişsel eylemler” ve % 86'sının da “değişiklik bildiren eylemler” olduğu görülür.

Şekil 3. A1 ve A2 Kitaplarında Geçen Ettirgen Eylemlerin Dağılımı

3. BELİRTME DURUM EKİNİNİN KULLANIMININ ZORUNLU OLDUĞU DURUMLAR

Belirtme durum ekinin zorunlu olduğu durumlar yabancılara Türkçe öğretim setlerinde genellikle yer alır. Gerek Gazi Üniversitesi Dil Bilgisi A1-A2-B1 kitabında gerek İstanbul A1 Ders Kitabında ekin bu şekildeki kullanımı hakkında bilgiler verilir. Yeni Hitit A1 Ders Kitabında ise konu hakkında açıklayıcı bilgi yer almamasına rağmen ekin zorunlu olduğu durumlar için ayrı ayrı örnek cümleler verilerek

⁸ Bu oran temel seviye olan A1 ve A2 için çok büyük bir orandır ve daha eylemlerin etken biçimini öğrenmeden eylemin ettirgen biçiminin öğrenilmesi dil öğrenimine olumsuz etki etmektedir.

konun kapsamı sezdirilmeye çalışılır. Bu setlerin hepsinde, cümlede kullanılan nesnenin, belirli bir varlığı göstermesi halinde belirtme durum ekinin kullanımının zorunlu olduğu şekilde özetlenebilecek bir açıklama ya da örnek durumlar yer almaktadır. İlgili kitaplarda da geçen, belirtme durum ekinin kullanımının zorunlu olduğu durumlar kısaca şöyle sıralanabilir:

- *Nesnenin özel bir isim olması*
- *Nesnenin bir adıl olması*
- *Nesnenin iyelik ekini almış olması*
- *Nesnenin “bu, şu, o, öteki, şuradaki vb.” gibi bir sıfatla işaret edilmiş olması*
- *Nesne ile eylem arasına başka bir sözcüğün girmiş olması*
- *Konuşan ya da dinleyenin bahsedilen nesneyi biliyor olması⁹*

İstanbul seti A1 kitabında sadece son madde, yer almazken, Gazi Dil Bilgisi A1-A2-B1 kitabında 4 ve 5. maddelerden bahsedilmemektedir. Yeni Hitit kitabında ise, 4. maddenin verilen açıklayıcı örnek cümleler içinde geçmediği görülür.

Nesnenin belirli bir varlığı ifade ediyor oluşu, bizce netameli bir konudur. Daha önce de açıklandığı üzere, cümlede belirli bir varlığı işaret etme durumu, sadece belirtme ekiyle yapılmamaktadır. Aynı durum, bazen yönelme ekinin kullanıldığı cümlelerde de kendisini gösterebilmektedir. Örneğin; “Adam yolda yürürken bir köpek gördü. Köpeğe baktı ve onu (köpeği) çok sevdi.” ifadelerine bakıldığında ilk cümlede kullanılan “köpek” belirli bir varlığı karşılamazken, hem “Köpeğe baktı” hem “Köpeği çok sevdi” cümlelerindeki “köpek” belirli bir varlığı göstermektedir. Oysaki “Köpeğe baktı” cümlesindeki “bakmak”, nesne alabilen bir eylem değildir; fakat yine de bu cümlede bahsedilen “köpek”in belirli bir varlık olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla belirtme ekinin, belirli bir varlığı gösteriyor oluşu, öncelikle bu ekin kullanıldığı eylemlerdeki işlevi öğretildikten sonra verilmesi gerekmektedir. Bu yapıldığı takdirde “belirli olma” ve “belirli olmama” durumları anlaşılmış olur. Örneğin, “Adam, kitap okuyor.” ile “Adam kitabı okuyor.” cümlelerinde görüldüğü üzere, “okumak” eyleminin bilişsel oluşu öğretildikten sonra, eğer bu eylemle kullanılan nesne belirli bir varlığı karşılıyorsa belirtme ekiyle, eğer belirli bir varlığı anlatmıyorsa yalın halde kullanmak gerektiği öğretilmelidir.¹⁰

⁹ Belirtme durumunun öğretilmesi üzerine önemli bir çalışma yapan Aydın (1997), yukarıdaki öğretim setlerinde geçen belirtme durum ekinin zorunlu olduğu durumları daha önceden tespit etmiştir. Aydın, [+belirtili] özellik taşıyan ad öbekleri, eğer bir adıl, özel bir ad, iyelikli bir ad öbeği ise ya da bazı niteleyiciler ile kullanılmışsa, bunların belirtme durum eki ile kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. (1997, s.9-10).

¹⁰ Belirtme durum ekinin cümlede nesneyle kullanıldığı durumlarda bile bazen belirli bir varlığı işaret etme gibi bir işlevi olmayabilir. Nitekim Balcı (2011), “Doktor, hastaları tedavi eder.” ve “Doktor, hastaları tedavi etti.” cümlelerini örnek vererek bu durumu açıklamaya çalışır. Her eki cümlede de “hastaları” sözcüğünün belirtme durum ekiyle kullanıldığı halde, sözcüğün birinci cümlede belirli bir insan grubunu belirtmediğini, bu anlamının yalnızca ikinci cümlede kullanıldığını söyler. Bunun nedenini, çoğul ekinin geniş zamanla kullanılması durumunda belirtme durumunun belirlik işlevini ortadan kaldırdığını, dolayısıyla “Doktor, hastaları tedavi eder.” cümlesi ile “Doktor, hasta tedavi eder.” cümlesinin anlamca aynı olduğunu ifade eder. (2011, s.102) Bu da göstermektedir ki, belirtme durum eki, aslında her zaman belirli bir varlığı işaret etmeyebilmektedir.

4. SONUÇ

Bugüne kadar yapılmış çalışmalarda ad durumunun, yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan önemli sorunlardan biri olduğu görülmektedir. Durum ekleri arasında özellikle belirtme durumunun daha büyük bir sorun oluşturduğu sayısal verilerle de tespit edilmiştir. Bunun temel sebebi, belirtme durumunun yabancı öğrenciler açısından yeterince açık bir özelliğe sahip olmayışıdır. Hem ana dil öğretiminde esas alınan kitaplarda hem yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan kitaplarda, belirtme durumunun “belirli bir varlığı karşılama” işleviyle sınırlı olarak anlatılması, ekin sadece bir özelliğini gösterdiğinden konu tam olarak anlaşılammaktadır. Bu amaç doğrultusunda belirtme durumu ile kullanılan eylemler incelendiğinde bunların belirli bir anlam kategorisi oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, yabancılara Türkçe öğretiminde yaygın olarak kullanılan İstanbul, Gazi ve Yeni Hitit A1 ve A2 ders kitaplarındaki belirtme durumu alan eylemler incelendiğinde bu ekin 5 farklı anlam kategorisi ile kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Eğitimde bilgilerin sınıflandırılmasının öğrenmeyi kolaylaştırdığı, bilinen bir husustur. İlgili öğretim kitaplarına bakıldığında belirtme durumu ile kullanılan 309 eylem belirlenmiş ve bu eylemler, söz konusu sınıflandırmada beş ayrı başlık altında incelenmiştir.

Birincisi *değişiklik bildiren eylemler*: Bu eylemlere bakıldığında eylemin, nesnenin yapısındaki, görünüşündeki, şeklindeki, konumundaki, statüsündeki, durumundaki ya da zamanındaki bir değişikliği anlattığı görülmektedir. Söz konusu kitaplarda geçen toplam eylemlerin % 73’ünü oluşturan bu eylemler belirtme durumu ile kullanılmaktadır.

İkinci kategori ise *duyu eylemleridir*. Bu kategori, aslında *bilişsel eylemler* başlığı altında da değerlendirilebilir; fakat bu eylemlerin, doğrudan temel duyularımızla ilgili oluşu, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacağından ayrı bir başlık olarak verilmiştir. Beş duyumuz içerisinde belirli bir organla anlatılabilecek “görmek, işitmek/duymak, koklamak, tatmak” eylemlerinin, belirtme durumu ile kullanıldığı görülmüştür.

Üçüncü olarak *duygularla ilgili eylemler*: Bu kategorideki eylemlerin, özellikle olumlu duygu anlatan eylemler olduğu saptanmıştır ve bunlar da belirtme durumu ile kullanılmaktadır. Olumsuz duygu anlatan eylemlerin ise ayrılma durumu ile kullanıldığı bilinmektedir.

Dördüncüsü ise *bilişsel eylemler*: Bu tarz eylemler, zihinsel süreçlerle ilgili olan ve öznenin, nesne hakkında yeni bilgiler edindiği ya da başkasına yeni bilgiler aktardığı yahut bu dolayındaki eylemlerdir ki, bu eylemlerin de belirtme durumu ile kullanıldığı görülmektedir.

Son olarak da *ettirgen eylemler*: Bu tür eylemlerde bir işi başkasına yaptırma, bir işin yapılmasını sağlama ya da olmasına neden olma gibi anlamları taşıdığı, pek çok kaynakta da geçmektedir. Ayrı bir kategori olarak verilen bu eylemler, aslında ilk dört kategori içinde değerlendirilebilecek niteliktedir; fakat konunun özellikle öğrenciler açısından daha kolay anlaşılması ve anlatılması açısından bu tür

eylemler ayrı bir kategori olarak verilmiştir. Ancak yine de, çalışmanın sonunda verilen eylem tablosunda da görüleceği üzere, bu eylemlerin bir alt sınıflandırılması yapılmıştır.

Yabancılara Türkçe öğretiminde özellikle belirtme durumunun belirli bir varlığı işaret etme görevinden önce çalışmada yer alan tasnif üzerinden öğrencilere aktarılması, konunun daha somut olarak anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu işlevlerin belirgin hale gelmiş olması, diğer ad durum eklerinin de daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aarssen, J. ve Backus, A. (2001). *Colloquial Turkish: The Complete Course for Beginners*. Londra and New York: Routledge.
- Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim* (4. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Altaş Özkan, A. (1992). *Yabancıların Türkçeyi Öğrenmeleri Esnasında Yaptıkları İsim Hâl Ekleri Yanlışları ve Bu Konunun Değerlendirilmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, Ö. (1997). Türkçe’de Belirtme Durumu Ekinin Öğretimi Üzerine Bir Gözlem. *Dil Dergisi*, 52, 5-17.
- Balcı, A. ve Yavuz, H. (2011). *Turkish Phonology and Morphology (Türkçe Ses ve Biçim Bilgisi)* (Z. Balpınar, Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1995). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bölükbaş, F. vd. (2012) *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1*. İstanbul: Kültür-Sanat Basımevi.
- Bölükbaş, F. vd. (2013) *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A2*. (2. Baskı). İstanbul: Kültür-Sanat Basımevi.
- Çiçek, A. ve diğerleri. (2005). *Yeni Hitit 1*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Çiçek, A. ve diğerleri. (2002). *Yeni Hitit 2*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Doğan, N. (2011). *Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri*. Basılmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Göçen, G. (2016). *Yabancılar İçin Hazırlanan Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı İle Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Yazılı Anlatımlarındaki Söz Varlığı*. Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Mehmet, G. (2015). *A1-A2-B1 Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi* (3. Bs.). Ankara: Kalkan Matbaası.
- Güven, E. (2007). *Yabancıların Türkçe Öğrenirken Ad Durum Eklerinde Yaptıkları Hataların Çözümlemesi ve Bu Hataların Giderilmesine Yönelik Öneriler*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Hengirmen, M. (1994). *Almanlara Türkçe Öğretimi: Kuram ve Uygulama*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Karababa, C. (2009). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi ve Karşılaşılan Sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 265–277.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesinin Grameri (Şekil Bilgisi)* (3. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Melanlıoğlu, D. (2012). Yabancılar Türkçe Öğretmenlerin Hâl Eklerinin Öğretimine İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma, *Turkish Studies*, 7(4), 2401-2411.
- Mert, O. (2003). Türkçede Hâl Kategorisi ve Öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 21, 5-31.
- Temur, N. ve diğerleri (2014). *Yabancılar İçin Türkçe A1* (4. Bs.). Ankara: Kalkan Matbaası.
- Temur, N. ve diğerleri (2015). *Yabancılar İçin Türkçe A2* (5. Bs.). Ankara: Kalkan Matbaası.
- Vardar, B. ve diğerleri (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz Atagül, Y. ve Yahşi Cevher, Ö. (2015). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Hâl Eki Sorunsalı (Sakarya Üniversitesi Örneği). *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 294-332.

Extended Summary

Case suffixes determine the meaning relationship between nouns and verbs. It is understood that the studies conducted in Turkish as a foreign language till today there are too much problems are faced especially in accusative case. When we look at the studies related to this field, we realize that the studies analyze generally the mistakes made by students and some of the studies analyzed the problems faced by the teachers. It was indicated that most of the problems are related to accusative case. Other case suffixes can be explained by defining their functions. But when the accusative case is explained with its determinative function which is the object of specifying, it is not understood enough by foreign students. For this reason, it was seen that there is a need to address the accusative case from a different point of view and according to this, the study has been done.

In this study, one of the qualitative research methods used was text analyzing. Considering whether a specific category of meaning can be performed for the actions that use the accusative case, the verbs were analyzed in the A1 and A2 levels in İstanbul, Gazi and Hitit books that are mostly used in teaching Turkish for foreigner. In these books, it was determined that there were 309 verbs used with accusative case, and it was determined that the meaning relationship between the verbs and nouns can be basically divided into 4 and generally into 5 meanings categories. In this study, it is suggested that the difficulties that has been experienced in this field will be minimized by teaching these meaning categories of the verbs used with accusative case.

In teaching Turkish to foreigners, transferring the state of specifying to the learners through the classification in the study before the task of pointing out a certain entity will provide a more concrete understanding of the subject. The clarification of these functions will provide a better understanding of alias case suffixes.